

ป่าชายเลน

ป่าชายเลน (Mangrove forest) เป็นป่าที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศ ซึ่งประกอบไปด้วยพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ หลายชนิดดำรงชีวิตร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่เป็นดินเลน น้ำกร่อย และมีน้ำทะเลท่วมถึงอย่างสม่ำเสมอ จึงสามารถพบป่าชายเลนได้ตามบริเวณที่เป็นชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำ ทะเลสาบ และรอบเกาะแก่งต่างๆ ในพื้นที่ชายฝั่งทะเล พันธุ์ไม้ที่มีมากและมีบทบาทสำคัญที่สุดในป่าชายเลน คือ ไม้โกงกาง พื้นที่ป่าชายเลนของโลกมีทั้งหมด ประมาณ 113.43 ล้านไร่ อยู่กระจุกกระจายในพื้นที่เขตร้อน 3 เขตใหญ่ ได้แก่ เขตร้อนแถบทวีปเอเชีย มีเนื้อที่ ประมาณ 52.56 ล้านไร่ หรือ 46.4 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด เขตร้อนทวีปอเมริกา มีเนื้อที่ประมาณ 39.60 ล้านไร่ หรือ 34.9 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด และเขตร้อนทวีปแอฟริกา มีพื้นที่ป่าชายเลนน้อย ที่สุด ประมาณ 21.63 ล้านไร่ หรือ 18.7 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด สำหรับประเทศที่มีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุดในโลกคือ ประเทศอินโดนีเซียมีพื้นที่ประมาณ 26.57 ล้านไร่ รองลงมาคือ ประเทศบราซิลมีพื้นที่ ประมาณ 15.63 ล้านไร่ และออสเตรเลีย ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 7.19 ล้านไร่ ตามลำดับ

ปัจจุบันสถานการณ์พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทยถูกบุกรุกและใช้พื้นที่ทำประโยชน์อื่นๆเพิ่มมากขึ้นทำให้ป่าชายเลนลดลงอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนในแต่ละภูมิภาคแตกต่างกันดังนี้ ภาคใต้ฝั่งตะวันตกเป็นส่วนที่ยังมีสภาพป่าชายเลนที่สมบูรณ์กว่าภาคอื่นๆ โดยเฉพาะท้องที่จังหวัดระนองส่วนใหญ่เป็นป่าที่ยังมีความสมบูรณ์มากที่สุด ที่อำเภอเกาะเปอร์ถือว่าเป็นป่าชายเลนที่สมบูรณ์ที่สุดของประเทศไทย ที่มีความสมบูรณ์ รองลงมา คือ ป่าชายเลนในท้องที่จังหวัดพังงา กระบี่ ตรัง และสตูล

สำหรับจังหวัดภูเก็ตถือว่ามีความสมบูรณ์น้อยกว่าจังหวัดอื่นๆในภาคนี้ ภาคใต้ฝั่งตะวันออก เคยเป็นพื้นที่ที่มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ แต่ถูกเปลี่ยนแปลงเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ในปัจจุบันได้มีการปลูกฟื้นฟูขึ้นในหลายพื้นที่ทำให้ป่าชายเลนบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ภาคตะวันออกพื้นที่ป่าชายเลนใน

ปัจจุบันมีสภาพเสื่อมโทรมเนื่องจากการทำไม้และมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ส่วนใหญ่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนโดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรี ถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่นาเกลือทั้งหมด ภาคกลาง บริเวณพื้นที่อ่าวไทยในอดีตเคยเป็นป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ แต่ต่อมาได้ถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และทำนาเกลือเป็นจำนวนมาก สภาพป่าชายเลนที่เหลืออยู่ ส่วนใหญ่มีเหลือเป็นหย่อมเล็กหย่อมน้อย และมีสภาพเสื่อมโทรม

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ในป่าชายเลนประกอบไปด้วย ภูมิประเทศชายฝั่ง ภูมิอากาศ การขึ้น-ลงของน้ำทะเล คลื่นและกระแสน้ำ ความเค็มของน้ำ ออกซิเจนละลายในน้ำ รวมทั้งดินบริเวณป่าชายเลนด้วย สำหรับความสำคัญของป่าชายเลนที่มีต่อระบบนิเวศน์และสิ่งมีชีวิตคือ เป็นแหล่งพลังงาน แหล่งพืชผักและพืชสมุนไพร แหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์น้ำ แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน ที่หลบภัยและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด แหล่งช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่งและใกล้เคียง โดยเฉพาะหญ้าทะเลและปะการัง ช่วยป้องกันดินพังทลายและชายฝั่งทะเล เป็นพื้นที่สำหรับดูดซับสิ่งปนื้อกต่าง ๆ ช่วยปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยบริเวณชายฝั่งจากภัยธรรมชาติ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและแหล่งศึกษารธรรมชาติ เป็นพื้นที่ช่วยลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทยได้มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เนื่องจากการขยายตัวของประชากรทำให้มีการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อกิจกรรมต่างๆ มากมายอาทิเช่น การ

ประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยเฉพาะการทำนากุ้ง การทำเหมืองแร่ การเกษตรกรรม การขยายตัวของแหล่งชุมชน การสร้างท่าเทียบเรือ การสร้างถนน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ต้องทำลายพื้นที่ของป่าชายเลนที่มีอยู่จากสาเหตุดังกล่าวส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ทั้งได้ด้าน การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิของน้ำที่สูงขึ้น ปริมาณธาตุอาหารในน้ำลดลง ความเค็มของทะเลสูงขึ้น น้ำขุ่นขึ้น มีปริมาณสารพิษในน้ำเพิ่มขึ้น เกิดการพังทลายของดิน นอกจากนี้ปัญหาเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อระบบนิเวศน์ชายฝั่งแล้วยังส่งกระทบโดยอ้อมต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอีกด้วย

ปัจจุบันหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน รวมทั้งองค์กรท้องถิ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญและการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลน จึงได้มีการจัดการพื้นที่ป่าชายเลนขึ้น มีการพยายามเพิ่มพื้นที่ในการอนุรักษ์ การปลูกป่าทดแทน รวมทั้งการดูแลพื้นที่ป่าชายเลนโดยอาสาสมัครในชุมชน มีการให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของป่าชายเลนให้กับ

ประชาชนได้รับทราบ ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีฟเดค) ก็ได้จัดกิจกรรมปลูกป่าชายเลนขึ้นร่วมในหลักสูตรของการฝึกอบรมนักศึกษามหาวิทยาลัยและการจัดสัมมนาเยาวชนประมงไทยในปี 2551 โดยให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชายเลนแก่เยาวชน รวมทั้งพาไปปลูกป่าในพื้นที่ของอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ก็เป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ป่าชายเลน แม้จะเป็นการยากที่จะทำให้พื้นที่ป่าชายเลนกลับมาอุดมสมบูรณ์ได้เหมือนเดิม แต่ถ้ามีความร่วมมือกันจากทุกภาคส่วน รวมทั้งประชาชนผู้อาศัยอยู่ใกล้บริเวณป่าชายเลน ก็เป็นที่แน่นอนว่าสถานการณ์ป่าชายเลนของประเทศไทยจะดีขึ้นกว่าเดิม

